

Prawa podmiotowe i prawa człowieka

Prawa podmiotowe jako roszczenia jednostki wobec państwa

- ❖ Prawa jednostki, których ochrona jest konstytucyjnym obowiązkiem władz państwowych
- ❖ Roszczenia, które jednostki formułuje pod adresem państwa i których realizacja jest obowiązkiem władz państwowych
- ❖ Prawa, których dochodzić można na drodze sądowej; są podstawą do roszczeń procesowych

Prawa podmiotowe. Podział I – prawa osobiste i prawa nabyte

- **Prawa osobiste** – prawa jednostki stanowiące jej ochronę przed nieuprawnioną ingerencją państwa w życie jednostki (nieuprawnione ograniczenie swobody); wolności prawnie chronione
- **Prawa nabyte** – prawnie (traktatowo, konstytucyjnie, ustawowo) uznane roszczenia (np. świadczenia różnego rodzaju) jednostki (grupy osób) wobec państwa

Prawa podmiotowe. Podział II – prawo, roszczenia, obowiązek

„Mam prawo” – posiadanie praw wg. Wesley’a N. Hohfelda (1879-1918)

<i>nietykalność (immunity)</i>	<i>bycie uprawnionym (to be entitled) do czegoś</i>	<i>przywilej (privilege) do czynienia (nie czynienia) czegoś</i>	<i>zdolność, władza (power)</i>
wolność od arbitralnej zmiany stanu prawnego podmiotu („wolności prawnie chronione”) oraz od roszczeń formułowanych przez inne podmioty	podmiot (a) jest zobowiązany do świadczeń na rzecz podmiotu uprawnionego (b)	podmiot (b) jest wolny od świadczeń na rzecz podmiotu (a), podczas gdy na innych podmiotach (c, d...) wciąż ciąży taki obowiązek	kompetencje wynikające ze stanu społecznego (np. zdolność do czynności prawnej) lub zajmowanego stanowiska (np. zdolność wydawania poleceń)

Prawa podmiotowe. Podział III prawa i państwo.

Georg Jellinek

<i>Status subiectionis</i>	<i>Status negativus</i>	<i>Status activus</i>	<i>Status positivus</i>
Prawa (roszczenia) państwa wobec jednostki	prawa chroniące jednostkę przed władzą państwową; sfera autonomii wolna od zewnętrznej ingerencji (tzw. „prawa wolnościowe”; prawa osobiste)	prawa zapewniające jednostce możliwość współdziałania politycznego i społecznego (tzw. prawa kompetencyjne; prawa polityczne i obywatelskie)	prawa do pewnych dóbr (świadczeń) społecznych i kulturalnych (prawa społeczne, ekonomiczne i kulturalne)
np. obciążenia podatkowe, obowiązek służby wojskowej, obowiązek przestrzegania prawa	np. nietykalność osobista, prawo do życia, wolność religijna, wolność od tortur, prawa procesowe	np. wolność zgromadzeń i zrzeszeń, wolność słowa, prawa wyborcze	np. prawo do minimum socjalnego, prawo do opieki zdrowotnej, prawo do edukacji

Wolności i prawa nabyte (świadczenia) a definicja praw człowieka

Prawa człowieka – wolności, środki ochrony oraz świadczenia, których respektowania właśnie jako praw, zgodnie ze współcześnie akceptowanymi wolnościami, wszyscy ludzie powinni móc domagać się od społeczeństwa, w którym żyją

Encyclopedia of Public International Law

Prawa podmiotowe w greckim Polis według Benjamina Constanta (1767-1830)

Jednostka u starożytnych, będąc władcą we wszelkich prawie sprawach publicznych, w życiu prywatnym jest zawsze niewolnikiem. Jako obywatel decyduje o wojnie i pokoju; jako osoba prywatna jest ograniczona, obserwowana, dławiona we wszystkich swoich poczynaniach; jako część zbiorowości przestępuje, odwołuje z urzędu, wydaje wyroki, pozbawia dóbr, skazuje na wygnanie lub śmierć swoich urzędników lub zwierzchników, jako poddana zbiorowości sama może być z kolei pozbawiona swego stanu, wyzbyta godności, wygnana, skazana na śmierć na skutek nieograniczonej woli całości, której sama jest częścią. Rzecz ma się przeciwnie u narodów nowożytnych, gdzie jednostka będąc niezależną w życiu prywatnym, nawet w państwach o najwyższym stopniu wolności sprawuje władzę jedynie pozornie. Jej władza jest ograniczona, a prawie zawsze zawieszona, a jeżeli nawet w pewnych okresach, co prawda rzadkich i nie pozbawionych ograniczeń, może się ona tej władzy oddawać, to jedynie po to, aby z niej zrezygnować.

B. Constant, *O wolności starożytnych i nowożytnych*

Wniosek

Prawa podmiotowe są sprowadzone do *status activus* – prawa zapewniające jednostce możliwość współdziałania politycznego i społecznego (prawa polityczne i obywatelskie), brak gwarancji wolności (nietykalności) osobistej

Rzym – prawa podmiotowe i przynależność do wspólnoty politycznej jako warunek posiadania praw

Słuchali go aż do tych słów. Potem krzyknęli: «Precz z ziemi z takim, nie godzi się bowiem, aby on żył» Kiedy oni krzyczeli i zrzucali szaty, i piaskiem ciskali w powietrze, trybun rozkazał wprowadzić go do twierdzy i biczowaniem wydobyć zeznanie, aby się dowiedzieć, dlaczego tak przeciwko niemu krzyczeli. «Czy wolno wam biczować obywatela rzymskiego? I to bez sądu?» - odezwał się Paweł do stojącego obok setnika, gdy go związano rzemieniem. Usłyszawszy to, setnik poszedł do trybuna i powiedział mu: «Co chcesz robić? Bo ten człowiek jest Rzymianinem». Trybun przyszedł i zapytał go: «Powiedz mi, czy ty jesteś Rzymianinem?» A on odpowiedział: «Tak». «Ja za wielką sumę nabyłem to obywatelstwo» - odrzekł trybun. A Paweł powiedział: «A ja mam je od urodzenia». Natychmiast też odstąpili od niego ci, co go mieli badać. Dowiedziawszy się, że jest Rzymianinem, trybun przestraszył się, że kazał go związać.

Biblia tysiąclecia, Dz 22, 22-29

Wniosek

Prawa podmiotowe o charakterze *status negativus* (np. nietykalność osobista) mają charakter przywileju, nie są przyrodzonymi wolnościami prawnie chronionymi

Cesarstwo rzymskie

	Pryncypat	Dominat
Twórca	Okatwian August	Dioklecjan
Okres	27 p.n.e. – 235	284-476
Tytuł	<i>Princeps Civium Romanorum</i>	<i>Dominus et Deus</i> <i>Dominus</i> (pan) jest przeciwieństwem <i>servus</i> (niewolnik)
Władza	Imperator, przywódca senatu, prokonsul, najwyższy kapłan, trybun ludowy, cenzor	absolutna
Charakter władzy:	niedziedziczna lecz możliwość wskazania następcy	dziedziczna

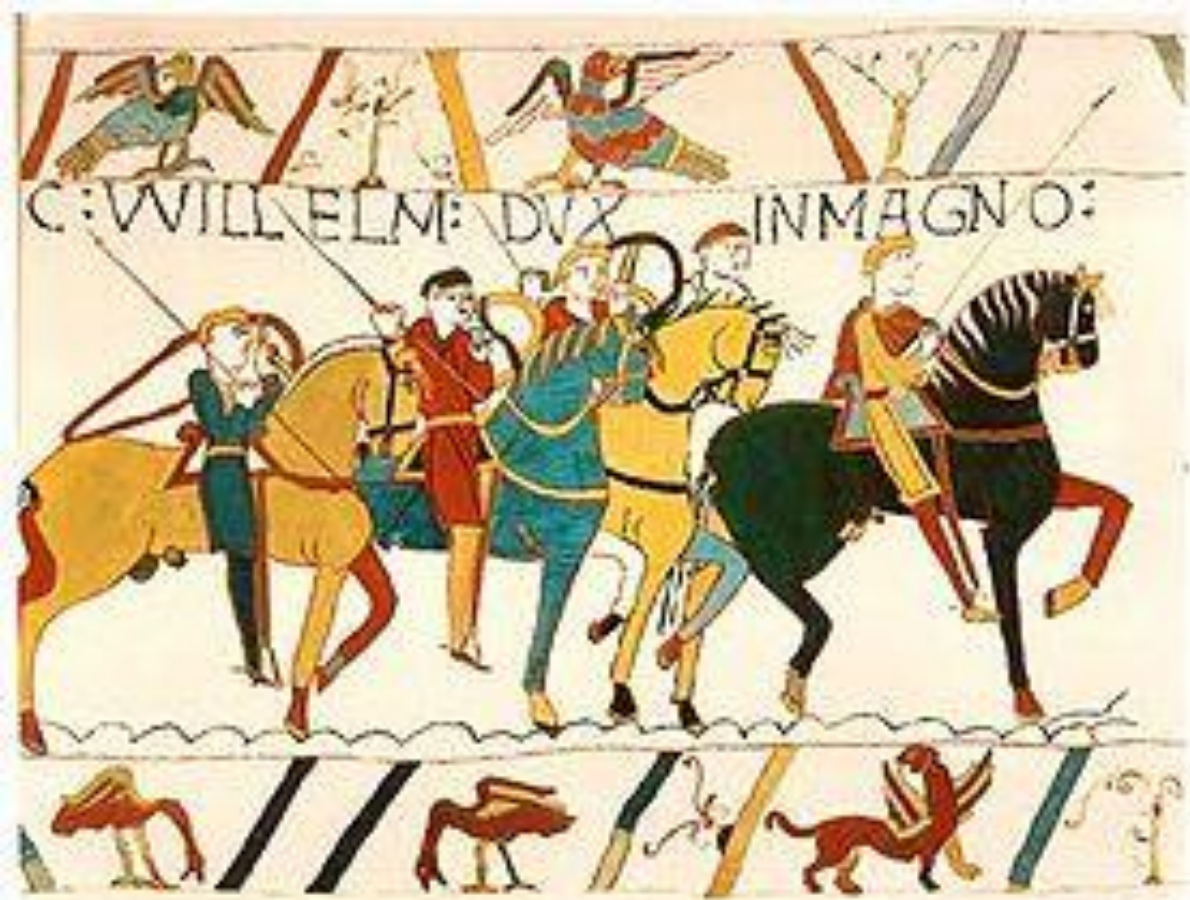
Średniowiecze. Feudalizm, monarchia patrymonialna i prawo podmiotowe

Dominium – władza wynikająca z posiadania (dziedzictwa, domeny królewskie). Obowiązki i uprawnienia feudalne. Monarcha posiada na własność zarówno ziemię, jak i lud

Imperium – władza uprawomocniona [1] podbojem i posiadaniem z niego płynącym (*patrimonium, dominium*); [2] tradycją jedynowładztwa (patriarchalna *mon-archia; imperium paternum*), [3] prawem Bożym (*iure divino*, patrz: Rz 13, 1-2)

Każdy niech będzie poddany władzom, sprawującym rządy nad innymi. Nie ma bowiem władzy, która by nie pochodziła od Boga, a te, które są, zostały ustanowione przez Boga. Kto więc przeciwstawia się władzy - przeciwstawia się porządkowi Bożemu. Ci zaś, którzy się przeciwstawili, ściągną na siebie wyrok potępienia.

Wilhelm Zdobywca. Bitwa pod Hastings (1066)

Wniosek

Istotą ustroju monarchii patrymonialnej jest brak podmiotowości politycznej ludu. Podmiotowość osobowa jednostki również jest zależna od woli monarchii

Przywileje królewskie i prawo zwyczajowe

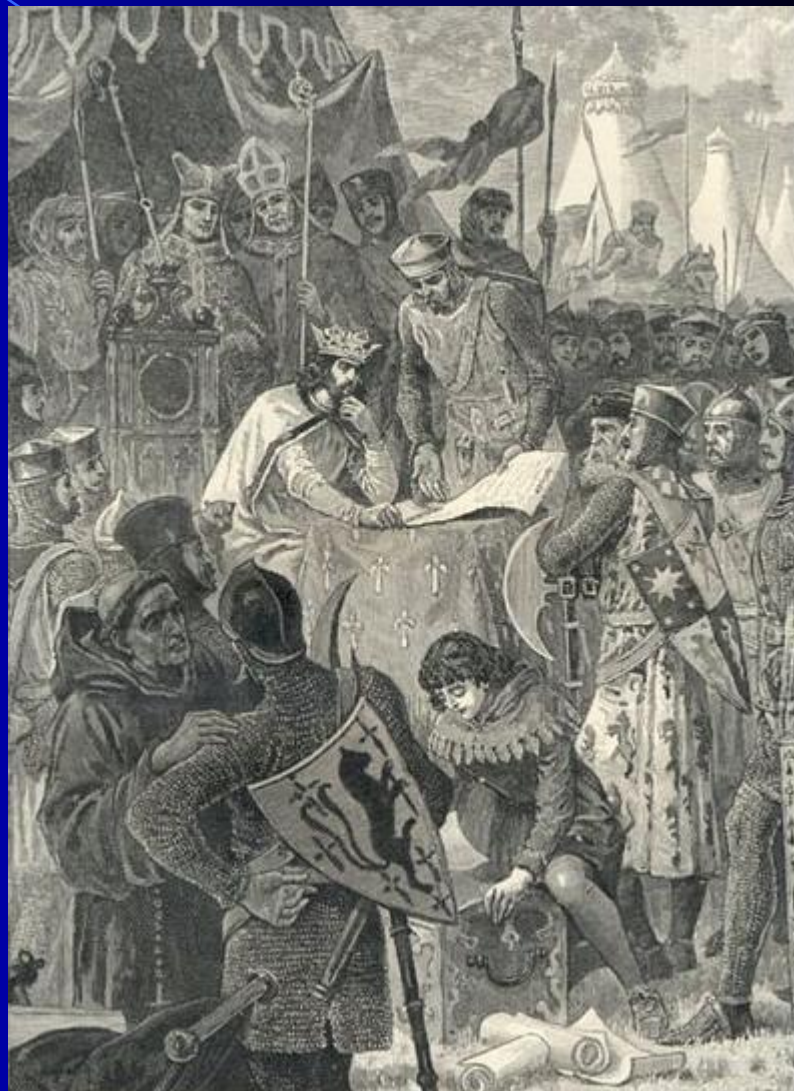
Art. 39

Nikt spośród wolnych ludzi nie będzie pozbawiony mienia, uwięziony, wyjęty spod prawa, wygnany lub skrzywdzony w inny sposób; nie będziemy (tzn. król Jan) również nikogo ścigać czy oskarżać, jak tylko na podstawie prawomocnego wyroku jemu równych i na podstawie prawa krajowego

Art. 40

Nikomui nie sprzedamy, nie odmówimy, ani nie odroczy my prawa i sprawiedliwości

Magna Charta Libertatum (1215)

Nasamprzód więc przyrzekamy, dając nasze słowo królewskie, że wszyscy mieszkańcy naszego królestwa zachowują w całości wszystkie prawa, przyznane im przez naszych poprzedników. Nie będziemy nakazywać, aby komukolwiek odbierano dobra albo kogokolwiek więziono, jeśli wpierv nie zostanie skazany przez sąd.

Statut Nieszawski – potwierdzenie praw (1454)

Wniosek

Prawa podmiotowe rozwijają się na skutek erozji dominium, a przez to imperium

Barok – redefinicja celu istnienia państwa

- *Lewiatan* Thomasa Hobbesa jako traktat o celu istnienia państwa
- kontraktualizm i podstawowe prawo człowieka – prawo do życia i bezpieczeństwa osobistego

Prawa naturalne czy prawa nabyte. Oświeceniowy spór o definicję suwerenności

- John Locke i przyrodzone i niezbywalne prawa człowieka – prawo do życia, prawo do wolności, prawo do własności
- Idea rządu ograniczonego. Trójpodział władzy
- J.J. Rousseau i postulat równości w podstawowym bycie. Idea suwerenności ludu

Wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych jako walka w imię naturalnych praw podmiotowych

Niech będzie wiadomo, że swobody brytyjskie nie są darem władców ani parlamentów, ale prawami przyrodzonymi, warunkami pierwotnych umów, równymi prerogatywom i tak samo dawnymi jak rządy; że wiele naszych praw to prawa przyrodzone i zasadnicze, przyjęte jako zasady i ustanowione jeszcze przed powstaniem jakiegokolwiek parlamentu.

John Adams, Dysertacja o prawie kościelnym i feudalnym (1765)

Konstytucjonalizacja praw podmiotowych

Niniejszym ogłasza się co następuje:

Art.1. Że wszyscy ludzie są z natury równo wolni i niezależni i posiadają pewne przyrodzone prawa, których, kiedy przyjmą status społeczeństwa, nie mogą pozbawić swojej potomności przez jakąkolwiek umowę; mianowicie korzystania z życia i wolności, z możliwości nabywania i posiadania własności oraz dążenia do szczęścia i bezpieczeństwa oraz osiągnięcia tego.

Art. 2. Że cała władza spoczywa w narodzie i w konsekwencji pochodzi od narodu; że urzędnicy są zaufanymi i sługami ludu, mogącymi w każdej chwili przed nim odpowiadać.

Art. 3. Że rząd jest i powinien być ustanawiany dla powszechnego dobra, korzyści i bezpieczeństwa ludzi, narodu lub społeczeństwa (...)

George Mason, Deklaracja Praw Wirginii (1776)

Stany Zjednoczone Ameryki jako republika praw naturalnych

Ilekcroć wskutek biegu wypadków koniecznym staje się dla jakiegoś narodu, by zerwał więzy polityczne łącząc go z innym narodem i zajął wśród potęg ziemskich oddzielne i równorzędne stanowisko, do którego upoważniają go prawa natury i jej Bóg, to właściwy respekt dla przekonań ludzkich wymaga, aby naród ten podał powody, które zmusiły go do oderwania się.

Uważamy następujące prawdy za oczywiste: że wszyscy ludzie stworzenie są równymi, że Stwórca obdarzył ich pewnymi nienaruszalnymi prawami, że w skład tych praw wchodzi życie, wolność i swoboda ubiegania się o szczęście, że celem zabezpieczenia tych praw wyłonione zostały spośród ludzi rządy, których sprawiedliwa władza wywodzi się ze zgody rządzonych, że jeśli kiedykolwiek jakakolwiek forma rządu uniemożliwiłaby osiągnięcie tych celów, to naród ma prawo taki rząd zmienić lub obalić i powołać nowy, którego podwalinami będą takie zasady i taka organizacja władzy, jakie wydadzą się narodowi najbardziej sprzyjające dla jego szczęścia i bezpieczeństwa. (...)'

Thomas Jefferson, Deklaracja Niepodległości (1776)

Prawa podmiotowe w rewolucyjnej Francji

Preambuła

Przedstawiciele Ludu Francuskiego (...) postanowili ogłosić w formie uroczystej deklaracji naturalne, niepozbywalne i święte prawa człowieka; aby ta deklaracja stojąc zawsze przed oczami wszystkich członków społeczeństwa przypominała im nieustannie ich prawa i obowiązki, aby akty władzy ustawodawczej i wykonawczej przez ciągłe ich porównywanie z celem każdej instytucji państwowej były w większym poszanowaniu, aby skargi oparte, oparte odtąd na prostych i niewątpliwych zasadach miały za cel utrzymanie Konstytucji i szczęścia ogólnego.

Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela, 26 VIII 1789

Art. 1. Celem społeczeństwa jest szczęście ogółu. Rząd jest ustanowiony w celu zapewnienia człowiekowi używania jego naturalnych i nieprzedawnionych praw.

Ustawa Konstytucyjna, 24 VI 1793

II wojna światowa i uniwersalizacja praw człowieka

- **Doroczne orędzie o stanie państwa, 6 I 1941** – „cztery wolności” F.D. Roosevelta jako imperatyw powojennego świata (wolność słowa i ekspresji, wolność religii, wolność od strachu, wolność od nędzy)

„Ten naród powierzył swoją przyszłość rękom, głowom i sercom milionów wolnych mężczyzn i kobiet; a swą wiarę w wolność prowadzeniu Boga. Wolność oznacza supremację praw człowieka wszędzie. Nasze poparcie otrzymują ci, którzy walczą o zdobycie tych praw lub ich utrzymanie. Naszą siłą jest wspólnota celu.”

- **Karta Atlantycka, 14 VIII 1941** – wysiłek aliantów ma przynieść wolność, suwerenność i pokój wszystkim narodom

Karta Narodów Zjednoczonych. Preambuła

MY, LUDY NARODÓW ZJEDNOCZONYCH, ZDECYDOWANE -

uchronić przyszłe pokolenia od klęsk wojny, która dwukrotnie w ciągu naszego życia wyrządziła niewypowiedziane cierpienia ludzkości, i

***przywrócić wiarę w podstawowe prawa człowieka, w dostojność (dignity) i wartość jego osoby, w równouprawnienie mężczyzn i kobiet** oraz w równość praw narodów wielkich i małych, i*

stworzyć warunki, w których będzie mogła panować sprawiedliwość i poszanowanie zobowiązań opartych na traktatach i innych źródłach prawa międzynarodowego, i

*przyczynić się do postępu społecznego i podniesienia stopy życiowej przy **większej wolności***

Preambuła PDPC

Zważywszy, że uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju świata,

Zważywszy, że nieposzanowanie i nieprzestrzeganie praw człowieka doprowadziło do aktów barbarzyństwa, które wstrząsnęły sumieniem ludzkości, i że ogłoszono uroczyście jako najwznioślejszy cel ludzkości dążenie do zbudowania takiego świata, w którym ludzie korzystać będą z wolności słowa i przekonań oraz z wolności od strachu i nędzy,

Zważywszy, że konieczne jest zawarowanie praw człowieka przepisami prawa, aby nie musiał - doprowadzony do ostateczności - uciekać się do buntu przeciw tyranii i uciskowi,

Zważywszy, że konieczne jest popieranie rozwoju przyjaznych stosunków między narodami,

Zważywszy, że Narody Zjednoczone w przyjętej przez siebie Karcie potwierdziły wiarę w podstawowe prawa człowieka, godność i wartość jednostki oraz w równouprawnienie mężczyzn i kobiet, a także wyraziły wolę popierania postępu społecznego i poprawy warunków życia w większej wolności,

Zważywszy, że Państwa Członkowskie podjęły się we współpracy z Organizacją Narodów Zjednoczonych zapewnić powszechne poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności,

Zważywszy, że jednakowe rozumienie tych praw i wolności ma olbrzymie znaczenie dla ich pełnej realizacji,

PRZETO ZGROMADZENIE OGÓLNE

ogłasza uroczyście niniejszą Powszechną Deklarację Praw Człowieka jako **wspólny najwyższy cel wszystkich ludów i wszystkich narodów**, aby wszyscy ludzie i wszystkie organy społeczeństwa - mając stale w pamięci niniejszą Deklarację - dążyły w drodze nauczania i wychowywania do rozwijania i poszanowania tych praw i wolności i aby zapewniły za pomocą postępowych środków o zasięgu krajowym i międzynarodowym powszechne i skuteczne uznanie i stosowanie tej Deklaracji zarówno wśród narodów Państw Członkowskich, jak i wśród narodów zamieszkujących obszary podległe ich władzy.